

**Son Dönem Çağatay Türkçesiyle Yazılmış *Misbâhu'l-Envâr* Adlı
Eserde İlgi Hâli Çekimi ve Belirtili İsim Tamlamaları**

Ümit EKER¹

Özet

Çağatay Türkçesinde ilgi hâli çekimi genel olarak “+nI²ñ” ekiyle sağlanır. Eski Türkçe devrinden Çağatay Türkçesine kadar +nI² yükleme hâli ekinin de zaman zaman ilgi hâli işlevinde kullanıldığı bilinmektedir. Çağatay Türkçesinde de ekin bu işlevine rastlanmış ve bu durum çeşitli çalışmalarla ortaya konulmuştur. Özellikle Çağatay Türkçesi döneminde Semerkant, Taşkent, Andican, Karşi, Hive, Urgenç ve Harezmi ağzlarıyla Kuzey Afganistan Özbekçesinde “+nI²” yükleme hâli ekinin ilgi hâli işleviyle kullanımı yaygındır. Bu çalışmada Çağatay Türkçesinin son döneminde yazılmış *Misbâhu'l-Envâr* adlı eserdeki ilgi hâli çekimleri incelenmiştir. Üzerinde çalıştığımız *Misbâhu'l-Envâr* adlı eserde ismin yükleme ve ilgi hâli çekimleri 1 örnek dışında “+nI²” ekiyle sağlanmıştır. Ekle doğrudan ilgisi olması nedeniyle metinde yer alan belirtili isim tamlamaları kuruluşuna göre incelenmiş, bunların istatistikleri çıkarılmış ve böylelikle “+nI²” ekinin bu işlevdeki işlevliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Son Dönem Çağatay Türkçesi, İlgi Hâli Eki, Yükleme Hâli Eki, Belirtili İsim Tamlaması.

**Possessive Constructions and Genitive Case Inflection in Book called
Misbâhu'l-Envâr that was written in Last Period Chagatai Turkish**

Abstract

In Chagatai Turkish, genitive case inflection is generally provided by the suffix of “+nI²”. It is known that “+nI²” objective case was also used as a genitive case at times from the old Turkish period to Chagatai Turkish. This function related suffix can be seen in Chagatai Turkish and this circumstance has been revealed by several studies. Using “+nI²” objective case by the function of the genitive case was popular by dialects of Samarkand, Tashkent, Andican, Karsi, Hive, Urgenc, and Harezmi especially in Chagatai Turkish period. This study scrutinized genitive case inflections in the book called *Misbâhu'l-Envâr* that was written in the last period of Chagatai Turkish. Objective and genitive cases are provided by “+nI²” suffix except for 1 sample in *Misbâhu'l-Envâr*. Possessive constructions are also reviewed based on their formation because of having a direct relationship with the suffix; statistics are computed; accordingly, the activity of “+nI²” suffix is endeavored to be revealed.

Keywords: Last Period Chagatai Turkish, Genitive Case, Objective Case, Possessive Construction.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, umiteker@gmail.com

GİRİŞ

Türkistan (= Orta Asya) sahasında XV. yüzyılın başlarından XX. yüzyıl başlarına kadar Türk boyları arasında ortak yazı ve edebiyat dili olarak kullanılan Türkçeye Çağatay Türkçesi (= Çağatayca) adı verilmektedir. Türkçenin tarihî bu lehçesi, Harezmi Türkçesinden sonra özellikle Timurular hanedanlığı döneminde gelişerek bütün bölgeye yayılmıştır. Lehçe Timurular döneminde *Türk tili*, *Türk elfazı*, *Türkî tili*, *Türkî lafzı*, *Türkçe til*, *Türkî*, *Türkçe* ifadeleriyle adlandırılmıştır. Çağatay Türkçesinin klasik döneminde eserler veren Ali Şir Nevâî devrinde bu lehçeye *Çağatay lafzı* adı verilmiştir (Eckmann, 1988, s. VIII - X).

Önceleri belirli bir dönemi ifade eden Çağatay Türkçesi, H. Vánbéry'nin "Čagataische Sprachstudien" (Leipzig, 1867) adlı eseriyle daha geniş bir anlam kazanarak bölgedeki bütün Türk boylarının edebî lehçesini ifade eden bir terim olarak kullanılmaya başlamıştır. H. Vánbéry bu terimi, XII - XIX. yüzyıllar arası Orta Asya ortak edebî dilinin yanı sıra çağının Orta Asya Türk lehçeleri için özellikle Özbek Türkçesi için de kullanmıştır (Eckmann, 1988, s. X).

Çağatay Türkçesinin çeşitli araştırmacılarca birbirinden farklı tasnifleri yapılmıştır. Türk dili literatüründe J. Eckmann'ın tasnifi genel kabul görmektedir. Buna göre, Çağatay Türkçesi "Klasik Öncesi Devir (XV. yüzyıldan 1465'e kadar)", "Klasik Devir (1465 - 1600)", "Klasik Sonrası Devir (1600 - 1921)" olarak üçe ayrılır. Çağatay Türkçesinin klasik öncesi devrinde Seyyid Ahmed Mirza, Lutfî, Sekâkî, Atâî, Yusuf Emîrî, Ahmedî, Gedâî vd.; klasik devrinde Ali Şir Nevâî, Hâmidî, Şeybânî, Ubeydî, Bâbü, Bayram Hân vd.; klasik sonrası devrinde Ebu'l-Gâzî Bahâdır Hân, Baba Rahîm, Meşreb, Hüveydâ, Ömer Hân, Nâdire, Mukîmî vd. eser vermişlerdir (Eckmann, 1988, s. XIII - XIV).

Bugüne kadar Çağatay Türkçesinin yukarıda ifade edilen üç döneminde eser veren edebiyatçılara ve eserlerine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, "Klasik Sonrası Devir" Çağatay Türkçesi döneminde Bâsithân ibn Zâhidhân tarafından yazılıp 1910 yılında Özbekistan'ın Taşkent şehrinde yayımlanan *Misbâhu'l-Envâr* adlı eserdeki "+nI²" ilgi hâli ekiyle kurulmuş "zamir / edat" yapısındaki dil birlikleri ve belirtili isim tamlamaları incelenecektir.

Çağatay Türkçesinde ismin ilgi hâli genel olarak "+nI²ñ" ekiyle kurulur. Ancak günümüzde özellikle bazı Semerkant, Taşkent, Andican, Karşı, Hive, Urgenç, Namengan ve Harezmi ağızlarıyla Kuzey Afganistan'ın Asiyabad ağızında "+nI²" yükleme hâli ekinin ilgi hâli görevinde kullanıldığı bilinmektedir². Esasen bu kullanım, Eski Türkçe

² Ekin kökeni ve bugün hangi lehçe ve ağızlarda ne şekilde kullanıldığıyla ilgili değerlendirmeler başka bir çalışmada ortaya konulacaktır. Ekin Semerkant ve Taşkent ağızlarındaki kullanımlarıyla ilgili olarak bk.; Gabain, 1945, s. 60, 61; Rüstemov, 1990, s. 26; Urgenç ve Hive ağızlarındaki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Abdullayev, 1965, s. 149 - 153; Andican ağızındaki kullanımları için bk.; İbrahimov, 1967, s. 144; Fergana ağızları ile Karşı ve Namengan ağızlarındaki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Reşetov & Şaabdurahmanov, 1978, s. 132 - 134; Kuzey Afganistan'daki Asiyabad ağızındaki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Gültekin, 2006, s. 136 - 138; Karluk, Çiğil ve Uygur ağızlarındaki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Recebov, 1996, s. 149, 150; Yeni Uygur Türkçesindeki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Öztürk, 2015, s. 51; Karaçay - Balkar Türkçesindeki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Tavkul, 2007, s. 903; Buran & Alkaya, 2014, s. 550; Kumuk Türkçesindeki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Buran & Alkaya, 2014, s. 490; Azerbaycan Türkçesindeki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Mazman,

döneminden beri seyrek de olsa görülmekte olup Çağatay Türkçesinde de kısmen devam etmiştir. Ekin kökeni ve gelişimi konusunda araştırmacılar arasında birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler genel olarak “eki Eski Türkçedeki ‘+nI’ yükleme hâli ekinde görüş”, “ekin oluşumunu yükleme hâli ekindeki işlev değişikliğine bağlayan görüş”, “ekin çeşitli fonetik olaylar sonucu oluştuğunu veya bağımsız kökten geliştiğini savunan görüş” olmak üzere üç noktada farklılaşmaktadır³. *Misbâhu’l-Envâr* adlı eseri “+nI” ilgi hâli kullanımı bakımından özel kılan husus, eserde ilgi hâlinin 1 kullanım dışında tamamıyla “+nI” ekiyle sağlanmasıdır.

“+nI” yükleme hâli ekinin Eski Türkçeden beri zaman zaman ilgi hâli işlevinde de kullanılabildiği ve bu durumun Türkçenin tarihî gelişimi boyunca devam ederek günümüz lehçelerine kadar uzandığı çeşitli araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Ancak ilgi hâlinin bir eser bünyesinde bir kullanım dışında “+nI” yükleme hâli ekiyle karşılandığı ve bu ekle kurulmuş belirtili isim tamlamalarının yapı ve dizim özelliklerinin neler olduğu hususu önceki çalışmalarda bulunmayıp bu çalışmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayla ekin zamirlerle kullanımının yanı sıra belirtili isim tamlaması oluşumundaki işlevi de incelenmiştir. İnceleme metni olan *Misbâhu’l-Envâr*’da “+nI” eki hem yükleme hem de ilgi hâli işlevinde kullanılmıştır. Eserde sadece 1 yerde ilgi hâli için “+nI” eki tercih edilmiştir.

Misbâhu’l-Envâr’da ismin yükleme ve ilgi hâli işlevleri genel olarak tek bir ekle “+nI” ekiyle karşılanmış, Çağatay Türkçesinin kendi ilgi hâli eki olan “+nI” eki ise 1 kullanım dışında yükleme hâli işleviyle kullanılmıştır. Bu durum, bu eser özelinde ekin kullanımının bütün yönleriyle ortaya konmasını gerekli kılmaktadır.

Metinde ismin yükleme hâli olağan bir şekilde “+nI” ekiyle sağlanmıştır. Burada sıra dışı bir durum olmadığı için “+nI” ekinin yükleme hâli işleviyle ilgili bir inceleme yapılmamıştır. “+nI” yükleme hâli ekinin ilgi hâli işlevinde kullanıldığı bütün örnekler incelenmiş, bunlar “zamir / edat” ve “belirtili isim tamlaması” olmak üzere önce 2 gruba, sonra bu iki grup da türlerine göre alt başlıklara ayrılmış, her bir başlıkla ilgili kullanım sıklığı tespit edilerek en fazla 10 adet olacak şekilde örnekler verilmiştir. Çalışmanın zeminini teşkil eden “+nI” ekinin tarihî gelişimi, işlevi ve mahiyeti ile ilgi hâliyle doğrudan bağlantılı olan belirtili isim tamlaması hakkında bilgiler ana inceleme

---

2011, s. 30; İran’ın Azerbaycan Türk ağızlarından Salmas, Urmiye ve Erdebil ili ağızlarındaki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Doğan, 2012, s. 926; Ayrıca Erdebil ili ağızları için bk.; Karini, 2009, s. 133; Türkiye’deki Rize, Muğla ve Kars illeri ağızlarındaki kullanımlarla ilgili olarak bk.; Buran, 1996, s. 131.

³ Ekin kökeniyle ilgili olarak değerlendirmeler başka bir çalışmada ayrıntılarıyla ele alınacaktır. Eki Eski Türkçedeki ‘+nI’ yükleme hâli ekinde görüş için bk.; Korkmaz, 1995, s. 95; Tekin, 2003, s. 350; 2013, s. 159. Ekin oluşumunu yükleme hâli ekindeki işlev değişikliğine bağlayan görüş için bk.; Gulam, 1941, s. 16; Abdullayev, 1965, s. 151; Fazılov, 1965, s. 23; İbrahimov, 1967, s. 144 - 146; Abdurahmanov & Şükürov, 1973, s. 44; Reşetov & Şaabdurahmanov, 1978, s. 132; Abdurahmanov, Refiyev, Şadmankulova, 1992, s. 132; Recebov, 1996, s. 148 - 150; Grönbech, 2000, s. 141; Askarova, Yunusov, Yöldaşev & Muhamedova, 2006, s. 121, 122; Yöldaşev, 2006, s. 11 - 15; Abdurahman, Şükürov & Mahmudov, 2008, s. 84 - 91; Abduresulov, 2009, s. 94; Karahan, 2011, s. 216, 217; Pekacar & Erdem Uçar, 2015, s. 445, 451; Dadaboyev & Halmanova, 2015, s. 72. Ekin çeşitli fonetik olaylar sonucu oluştuğunu veya bağımsız kökten geliştiğini savunan görüş için bk.; Gulam, 1941, s. 14, 15, 41; Eckmann, 1988, s. 57; Bodrogligeti, 2003, s. 1/76; Özdemir, 2017, s. 157 - 160; Nalbant, 2018, s. 21 - 28.

bölümünden önce değerlendirilmiş, konunun teorik zemini bu şekilde aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Örnekler tasnif edilirken bazı standartlar belirlenmiştir: Tamlama içerisinde yer alan Arapça ve Farsça isim ve sıfat tamlamaları tek bir unsur olarak kabul edilmiştir. Örnekler eserin sayfa numarasına göre küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. İçinde ilgi hâli eki olmayan tamlamalar başka bir deyişle belirtisiz isim tamlamaları inceleme dışı tutulmuştur. Tamlayanı isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil, birleşik fiil vb. kelime grubu olan tamlamalarda bu unsurlar tek bir unsur olarak (isim) kabul edilmiştir. Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan “/” işareti ile birbirinden ayrılmıştır. Tamlayanı düşmüş isim tamlamaları morfolojik olarak “+nI²” ekini taşımadıkları için dikkate alınmamıştır. Tamlayanında ayet, hadis, dua vb. Arapça ifadeler bulunan belirtili isim tamlamalarına da rastlanmıştır. Bunlar incelemede dikkate alınarak tek bir unsur olarak kabul edilmiştir. Belirtili isim tamlamaları içindeki sıfat ve belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan unsur “+” işareti ile birbirinden ayrılmıştır. Örnekler yazılırken metnin sayfa ve satır numaraları belirtilmiş, satırlar arasında bölünen kelimelerde her iki satır da gösterilmiştir. Başka bir kelime grubu içinde yer alan belirtili isim tamlamaları ayrıca değerlendirilmiştir. İlgi hâli işlevinde kullanılan “+DI²n” ekiyle kurulmuş tamlamalar inceleme dışında bırakılmıştır. Örneklerin Türkiye Türkçesine aktarımıyla metnin toplu aktarımı arasında farklılıkların bulunması doğaldır. Çünkü metnin toplu aktarımında cümle üstü birimler ve bunların birbirleriyle uyumu, cümleler arasındaki uyum, metin dilbilimsel ilişkiler ön plana çıkmaktayken tamlamaların müstakil aktarımında sadece tamlamayla sınırlı kalma zorunluluğu bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde inceleme metni olan *Misbâhu'l-Envâr* adlı eser hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde *Misbâhu'l-Envâr*'ın müellifi Bâsithân ibn Zâhidhân Şâşî ve eserleri tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde “+nI²” ilgi hâli ekinin işlevleri ve ekin tarihî gelişimi incelenmiştir. Dördüncü bölümde Türk dilinde isim tamlaması ve çeşitleri ele alınmıştır. Beşinci ve son bölümde çalışmanın esasını teşkil eden *Misbâhu'l-Envâr* adlı eserdeki “+nI²” ilgi hâli ekinin eserdeki bütün kullanımları başlıklar hâlinde incelenmiştir.

Çağatay Türkçesinin “Klasik Sonrası Devir” dönemine ait çeşitli eserlerden yola çıkarak yapılan ses, şekil ve söz dizimi incelemeleri ile bu çalışmada olduğu gibi yapılacak monografik çalışmalar bu dönem Türkçesinin özelliklerini daha iyi kavramaya yardımcı olacaktır.

***Misbâhu'l-Envâr* Hakkında Bilgiler**

Eserin diğer adı *Hadîs-i Uşûriy'*dir. Özbekistan'da *Misbâhu'l-Envâr* adıyla bilinir. Kelime anlamı olarak “Nurların Kandili” anlamındadır. Eser ilk olarak H. 1328 / M. 29 Ağustos 1910 yılında Taşkent'te yayımlanmıştır. Eser 1993 yılında M. Hasanî tarafından tekrar yayımlanmıştır (Coşkun, 2002, s. 218; Coşkun, 2003, s. 186; Coşkun, 2007, s. 285; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Bu çalışmada incelediğimiz yayın, 1910 yılında Taşkent'te yayımlanan yayındır. Bu yayında eserin Bâsithân ibn Zâhidhân'ın oğullarının tashih ve düzeltmeleriyle Taşkent'te Gulâmî Matbaasında basıldığı belirtilmiştir (Şâşî, 1910, s. 1).

Eser 157 sayfadır ve esasen Muhammed bin Ebî Bekr er-Râzî'nin Arapça olarak kaleme aldığı *Erbâûne Hadîsen fi'l-Afoi ve'l-Gufrân*⁴ adlı eserinin Çağatay Türkçesine çevirisi mahiyetindedir.

Misbâhu'l-Envâr'da farklı dönemlerde çeşitli raviler tarafından nakledilmiş 40 hadis ele alınmıştır. İncelenen 40 hadis, konuyla ilgili ayet, hadis ve hikâyelerle açıklanmış, zenginleştirilmiştir.

Eserin her sayfasında 18 satır bulunmaktadır. Ayet ve hadisler Arapça olarak verilmiş olup hadislerin anlamları ve açıklamaları bu Arapça asıl ifadeden sonra verilmiştir. Eser tarafımızdan çalışılıp 2017 yılında yayımlanmıştır⁵.

***Misbâhu'l-Envâr*'ın Müellifi Bâsithân ibn Zâhidhân Şâşî (1877 - 1978)**

Bâsithân ibn Zâhidhân 1877 yılında Özbekistan'ın Taşkent şehrinde doğdu. Babası Zâhidhân ibn Muhammed Sâdıkhân olup devrinin önde gelen hekimlerindedir. Bâsithân halk arasında "Hekîriy"⁶ lakabıyla bilinmektedir. Bâsithân babası gibi hekimlik mesleğini seçmiş, küçük yaşlarda babasından hekimlik mesleğini öğrenmeye başlamıştır. Özellikle babasıyla birlikte hasta tedavisinde bulunması, onun bu alanda pratik olarak ilerlemesini sağlamıştır. 1908 yılında babasının vefatı üzerine Bâsithân hekimlik mesleğini tek başına devam ettirmiş ve böylelikle halk arasında hekim olarak tanınmıştır (Şâşî, 2003, s. 2; Şâşî, 2004, s. 5; Şâşî, 2007, s. 2; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Bâsithân hekimliğinin yanı sıra aynı zamanda bir Özbek şairi, çevirmen, musahhih, öğretmen ve akademisyendir. O Ârifcanov yayınevinde 1908 - 1918 yılları arasında musahhihlik yapmıştır. 1918 - 1930 yılları arasında Çinaz ve Çimkent şehirlerinde öğretmen, 1944 - 1953 yılları arasında Şark Kolyazmaları İnstitüsünde asistan olarak görev yapmıştır (Şâşî, 2003, s. 2; Şâşî, 2004, s. 5; Şâşî, 2007, s. 2; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Bâsithân'ın eserlerinden onun Arapça ve Farsçayı çok iyi derecede bildiği anlaşılmaktadır. Özellikle klasik Türk edebiyatı çizgisinde gazel, muvaşşah, murabba, müsemmen, tercii bend, muhammes nazım şekillerinde şiirler yazmış, bunları "Beyaz-ı Hekîriy" adını verdiği kitapta toplamıştır (Şâşî, 2003, s. 2; Şâşî, 2004, s. 5; Şâşî, 2007, s. 2; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Bâsithân 1917 yılına kadar ilmî ve edebî faaliyetlerde bulunmuştur, Taşkent'te çeşitli edebî çevreler içerisinde yer almış, aynı zamanda vaktinin önemli bir bölümünü de hekimlik faaliyetlerine ayırmıştır. Bâsithân hayatı boyunca 13 kitap yazmıştır. Bunların 8 tanesi yayımlanmış, 6 tanesi yayımlanmamıştır. 1917 yılından sonra Bâsithân'ın edebî faaliyetleri sekteye uğramıştır. Bâsithân bu dönemde daha çok Sovyet baskısından kendini gizlemeye çalışmıştır. Nitekim bu dönemde birçok aydının öldürüldüğü bilinmektedir. Onun hayatta kalışının en önemli nedeni uzman bir hekim olmasıdır. O, döneminde

⁴ Muhammed bin Ebî Bekr er-Râzî ve Arapça eseri hakkında burada ayrıntı verilmeyecektir. Ayrıntılı bilgi için bk.; Eker, 2017, s. 24 - 30.

⁵ Bk.; Eker, 2017.

⁶ Şâşî, 2009, s. 2'de ifade "Herikiy" olarak geçmektedir.

birçok devlet adamının hekimliğini yapmıştır (Şâşî, 2003, s. 2; Şâşî, 2004, s. 5; Şâşî, 2007, s. 2; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Bâsithân 1940 yılında tekrar yazmaya başlamış, kırk yıllık hekimlik deneyimini *Tıp Kanunları* adlı eseriyle somutlaştırmıştır. Bu eser 1942 yılında *Kânûn-ı Bâsitiy* (Bâsithân'ın Tıp Kanunları) adıyla iki cilt olarak yazılmıştır. Eserin diğer adı *Kânûnu'l-Mebsût*'tur. 1944 yılında *Ferhengu'l-Mebsût* adlı tıp sözlüğünü yayımlamıştır (Şâşî, 2003, s. 2; Şâşî, 2004, s. 5; Şâşî, 2007, s. 2; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6). Bâsithân 1950 yılında Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisinin desteğiyle *Fevâidu'l-Edviyâ* (İlaçların Faydaları) isimli eserini yazmış, bir süre sonra *Esâmiyu'l-Emrâz velâ Edviyâ* (Hastalıklar ve İlaçların İsimleri) adlı eserine başlamış, ancak bu eseri tamamlayamamıştır (Şâşî, 2003, s. 2; Şâşî, 2004, s. 5; Şâşî, 2007, s. 2; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

A. Nasırov'un bildirdiğine göre Bâsithân'ın o dönemde Taşkent'te sahaflar çarşısında bir kitapçı dükkânı vardır ve burada kitap satmanın yanı sıra saatçilik de yapmaktadır. Bâsithân ibn Zâhidhân Şâşî'nin çocukları bugün Taşkent'te yaşamaktadırlar. Onlardan Şâşî'nin torunu Tahirhân Bâsithanov, dedesinin eserlerini düzenlemek ve yayımlamakla meşguldür. Örneğin Şâşî'nin divanı Tahirhân Bâsithanov'un gayretleriyle yayımlanmıştır (Şâşî, 2003, s. 2; Şâşî, 2004, s. 5; Şâşî, 2007, s. 2; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Yukarıdaki bilgilerden Bâsithân ibn Zâhidhân'ın Taşkent'te doğduğu ve konuşma dilinde Taşkent ağzının dil özelliklerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. “+nI” ekinin Taşkent ağzında yükleme hâlinin yanı sıra ilgi hâli işlevinde de kullanıldığı düşünüldüğünde Bâsithân'ın yazdığı “*Misbâhu'l-Envâr*” adlı eserdeki bu kullanımda Taşkent ağzının esere yansımalarının büyük payı vardır.

Bâsithân ibn Zâhidhân Şâşî'nin Edebî Faaliyetleri

Bâsithân ibn Zâhidhân Şâşî'nin tıp, geometri, edebiyat ve din konularında toplam 13 eseri bulunmaktadır. Bunlardan on ikisi yayımlanmış bir tanesi yayımlanmamıştır. Eserleri şunlardır:

Kânûnu'l-Mebsût (Kânûn-ı Bâsitiy): Tıp kanunları kitabıdır. Eser 2 cilttir. İlk cilt 1941 yılında, ikinci cilt 1942 yılında yazılmıştır. Eserin ilk cildi “Özr Fa Şi” elyazmaları bölümü 8921, ikinci cildi “ÖZR FA Şİ” de 8922 numarada kayıtlıdır (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Ferhengu'l-Mebsût: Eserin diğer adı *Istılâhatu'l-Etubbâ fi İntifiâtu'l-Ehibbâ* “Dostların Faydalanmaları İçin Yazılan Tıbbi Terimler Sözlüğü”dür. 1944 yılında yazılan eser bugün “Özr Fa Şi”, elyazmaları bölümü 8921 numarada kayıtlıdır (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Fevâyidu'l-Edviyâ ve Mevâidu'l-Agziyâ: Eser “İlaçların ve Sofra Yemeklerinin Yararları” anlamındadır. Eserde tıbbın çeşitli konuları aydınlatılmaya çalışılmıştır (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Amel-i Hendese: Eser “Geometri Uygulamaları” adını taşır. “Özr Fa Şi”, 11258 numarada kayıtlıdır (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Mukaddime-i İlm-i Ferâyiz: Eser “Mirasın Bölüştürülmesi İlmine Giriş” anlamındadır. Bu eser de “Özr Fa Şi”de bulunur (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Fevâyidu'l-Muslimiyn: “Müslümanlara Faydalı Bilgiler” anlamında olup dinî bir eserdir. Eser, İmam-ı Suyûtî'nin *Enîsu'l-Celîs* eserinin tercümesi olup “Özr Fa Şi”de 1237 numarada kayıtlıdır, ilk olarak 1913'te Taşkent'te taşbasma şeklinde yayımlanmıştır (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Menbau'l-Maârif: *Ecmau'l-Letâyif* adlı eserin tercümesidir. Taşkent'te 1914 yılında yayımlanmıştır (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Duzd ve Kazı: Eser “Hırsız ve Kazı” anlamında olup 1907 yılında Taşkent'te yayımlanmıştır (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Hakâyıku'l-Esrâr: Eser “Hakikatlerin Sırrı” anlamında olup Taşkent'te bağımsızlık döneminde C. Hasanov tarafından taşbasma şeklinde yayımlanmıştır (Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Devân-ı Herikıy: Bâsıthân bu eseri ölmeden önce bitirmeyi başarmış ancak yayımlayamadan vefat etmiştir. Eser çocuklarının gayretleriyle 2009 yılında Zâhidhân İslamov'un editörlüğünde Fen Teknolojiya Neşriyatı tarafından Taşkent'te yayımlanmıştır (Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

Hadîs-i Uşfûriy: Bu çalışmanın da konusu olan eserin diğer adı “*Misbâhu'l-Envâr*”dır. “Nurların Kandili” anlamındadır. 1910 yılında Taşkent'te yayımlanmıştır. Eser bir 40 hadis tercümesi olup Muhammed bin Ebû Bekr er-Râzî'nin Arapça *Erbâüne Hadîsen fi'l-Afoi ve'l-Gufrân* adlı eserinin Çağatay Türkçesine çevirisidir (Coşkun, 2002, s. 218; Coşkun, 2003, s. 186; Coşkun, 2007, s. 285; Şâşî, 2009, s. 2 - 6; Şâşî, 2011a, s. 2; Şâşî, 2011b, s. 3 - 7; Şâşî, 2012, s. 3 - 6).

“Misbâhu'l-Envâr” Adlı Eserde “+nI” İlgi Hâli Ekinin Kullanımı⁷

{(zahir) / (edat)} Kuruluşu

Bu kuruluşta metinde 6 adet kullanım bulunmaktadır. “{(men) / (edat)}” kuruluşunda 3, {(sen) / (edat)} kuruluşunda 1, {(an) / (edat)} kuruluşunda 2 kullanım bulunmaktadır. “men” zamiri, 2 kez “ile”, 1 kez “üçün” edatıyla kullanılmıştır: *meni ile* “benimle” 63/16; *meni birle* “benimle” 68/16; *meni üçün* “benim için” 107/4. “sen” zamiri

⁷ Eserde ekin farklı görevleri de bulunmaktadır. Bunlar ayrı bir çalışmada değerlendirilecektir. Burada ekin sadece belirtilen isim tamlaması içindeki görünümü ele alınacaktır. Her bir inceleme başlığıyla ilgili en fazla 10 örneğe yer verilecek olup bu örneklerin “*Misbâhu'l-Envâr*” adlı eserde geçtiği sayfa ve satır numaraları, verilen örneğin yanında gösterilecektir. Örnekler için bk.; Eker, 2017.

“üçün” edatıyla ve 1 kez, “an” zamiri de “ile” ve “birle” edatlarıyla toplamda 2 kez kullanılmıştır: *seni için* “senin için” 19/1; *anı birle* “onunla” 72/9; *anı ile* “onunla” 127/16⁸.

Belirtili İsim Tamlaması

“{(zamir) / (isim)}” Kuruluşunda Tamlayanı Zamirlerden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması

İncelenen metinde tamlayanı kişi zamiri olan belirtili isim tamlamalarına rastlanmıştır. Kişi zamirleri, teklik ve çokluk olarak “+nI²” ilgi hâli ekini alarak belirtili isim tamlaması oluşturmuştur. İsmi ilgi hâli ekiyle oluşturulan bu tür tamlamalar bazı araştırmacılar tarafından iyelik grubu olarak adlandırılmıştır⁹. Tamlayanı kişi zamiri olan belirtili isim tamlamalarında tamlanan unsur sıfat tamlaması, belirtisiz isim tamlaması gibi tamlama şeklindeki bir kelime grubundan oluşabildiği gibi, birleşik fiil grubu, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu vb. kelime gruplarından da meydana gelebilir. Bazen tamlanan unsur bağımsız birden çok isimden de oluşabilmektedir.

{(men) / (isim)}

Tamlayanı “men” 1. teklik şahıs kişi zamiri olan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde tamlanan unsurun bazı örneklerde sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, birleşik fiil grubu ve Farsça tamlamadan oluştuğu görülmektedir. Yapılan incelemede bu türde 50 adet belirtili isim tamlamasına rastlanmıştır: *meni hâdişlerim* “benim hadislerim” 2/11; *meni emrim* “benim emrim” 10/15; *meni deryâ-yı rahmetim* “benim merhamet denizim” 10/11; *meni Öibâdetim* “benim ibadetim” 11/7; 106/18; *meni mülkim* “benim mülküm” 35/8; *meni balam* “benim çocuğum” 45/8; 45/9; *meni rızâlığım* “benim hoşnutluğum” *meni Öazâbım* “benim azabım” 48/17; 149/4, 5; 60/12; *meni kim için halk kılgınlığım* “benim kimin için yaratıldığım” 108/4, 5; *meni şabr kılmam* “benim sabretmem” 116/5.

{(men) / (isim) + (isim)}: [Tamlananı Birden Çok İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı 1. teklik şahıs kişi zamiri olup tamlananı birden çok bağımsız isimden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 5 adet örneği bulunmaktadır: *meni dōstum ve evliyalarım* “benim dostum ve evliyalarım” 8/4, 5; *meni tevbe ve zârım* “benim tövbe ve yakarışım” 14/1; *meni Hudâ-yı tenhâ ve bi-niyâzlığım* “benim tek bir Allah olduğum ve ihtiyaçsızlığım” 60/11; *meni evlâdım ve h’iş ve akrabalarım* “benim evladım ve hısımlarım” 72/5, 6; *meni hâtūnım veyâ kızım veyâ siñilim* “benim eşim, kızım veya kız kardeşim” 135/11.

{(men) / (sıfat + isim)}: [Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı 1. teklik şahıs kişi zamiri olup tamlananı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 16 adet örneği bulunmaktadır. Sıfat tamlamasının tamlayan unsurunun sıfat-fiil eklerinden oluştuğu da görülmüştür: *meni dünyadaki Öibâdetim ve ictihâdım* “benim dünyadaki ibadetim ve içtihadım” 6/18-7/1; *meni oñ kolım* “benim sağ kolum” 51/12; *meni güneş-kâr ümmetlerim* “benim günahkâr ümmetim” 54/11;

⁸ “+nI²η” ekiyle kurulmuş örnekler şunlardır: *anı için* “onun için” 52/11; *anı için* “onun için” 61/11; 72/10; 82/7; 135/10; 136/2.

⁹ Bk.; Ergin, 2009, s. 381 - 384.

meni her ümmetlerim “benim her ümmetim” 68/8; *meni yubargen külfetim* “benim gönderdiğim zorluğum” 78/18; *meni garîb hâlim* “benim garip hâlim” 81/3; *meni bu derdim* “benim bu derdim” 93/5; *meni hemme güneherim* “benim bütün günahlarım” 94/12, 13; *meni bir kızım* “benim bir kızım” 112/3; *meni bir atam* “benim bir babam” 142/10.

{(men) / (sıfat + isim) + (sıfat + isim)}: [Tamlananı Birden Fazla Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı 1. teklik şahıs kişi zamiri olup tamlananında birden fazla sıfat tamlaması bulunan belirtili isim tamlamasıdır. Bu kuruluşta metinde 2 adet belirtili isim tamlaması bulunmaktadır: *meni dört kız ve dört oğlum* “benim dört kız ve dört oğlum” 111/12, 13; *meni cennette hem-sâyelğim ve nâmım Ebû Yezîdliği ve uzağ seferdin anı ahtarıp kelğanim* “benim cennette komşu olduğum, adımın Ebu Yezidliği ve uzaklardan onu arayıp bulmak için geldiğim” 145/12, 13.

{(men / isim) / (isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Bu tür tamlamalar Türk dili literatüründe zincirleme isim tamlaması olarak da adlandırılmaktadır, ancak biz Ergin 2009 ve Karahan, 2017’den hareketle bu tür tamlamaların belirtili isim tamlaması içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Tamlamanın metindeki örneklerinde tamlayanın ayrıca bir belirtili isim tamlaması kuruluşunda olduğu görülmektedir. Metinde 6 adet kullanımı bulunmaktadır: *meni çadırımı yamağı* “benim başörtümün yaması” 41/11; *meni ümmetlerimni hâkları* “benim ümmetimin hakları” 49/16; 50/3; *meni dünyâda kılğan günâhlarımı yazılgen* “benim dünyada işlediğim günahlarımın yazıldığı” 114/9; *meni ümmetlerimni namâz-hânlarını hâsiyyetleri* “benim ümmetlerimin namaz kılanlarının hürmeti” 123/17; *meni kırk miñ yıldın bēri [yâ hânnân yâ mennân yâ ze’l-celâli ve ’l-ikrâm] dēp kılğan münâcâtımı hürmeti* “benim kırk bin yıldan beri ‘Ey rahmeti bol olan [Allah], ey nimeti bol olan [Allah], ey hem büyüklük ve kerem hem de sonsuz ikramların sahibi olan [Allah]!’ diye yaptığım duam” 150/1 - 3.

{(sen) / (isim)}

Tamlayanı “sen” 2. teklik şahıs kişi zamiri olan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlayan ayrıca bir kelime grubundan oluşabilmektedir. Metinde 19 adet kullanımı bulunmaktadır: *seni kahrîñ* “senin kahrın” 7/14; *seni emriñ* “senin emrin” 9/1; *seni hâkķıñ* “senin hakkın” 18/16; 18/17; *seni “eşhedu en lâ ilâhe illa ’llâh ve eşhedu enne muhammeden abduhu ve resûluh” dēp şehadet bēgeniñ* “senin ‘Ben şehadet ederim ki Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki Muhammed (sav) onun kulu ve elçisidir.’ diyerek şahitlik vermen” 18/18 - 19/1; *seni günâhlarıñ* “senin günahların” 36/7; *seni rızķıñ* “senin rızkın” 36/13; *seni şükriñ* “senin şükürün” 48/16; *seni anañ* “senin annen” 53/4; *seni atañ* “senin baban” 64/17; 122/2; *seni başıñ* “senin başın” 118/4.

{(sen) / (isim) + (isim)}: [Tamlananı Birden Çok İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “sen” 2. teklik şahıs kişi zamiri olup tamlananında birden fazla bağımsız isim bulunan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 7 adet örneğine rastlanmıştır: *seni dünyâ ve âhiretiñ* “senin dünya ve ahiretin” 24/9, 10; *seni şevâb Őamelleriñ* “senin sevapların ve

amellerin" 36/10; *seni Özzetiñ ve celâliñ* "senin seçkinliğin ve büyüklüğün" 44/10; *seni fazl u keremiñ* "senin fazilet ve cömertliğin" 44/15; *seni cūd u keremiñ* "senin cömertliğin ve keremin" 50/4; 50/8; *seni tevbe ve istiğfariñ* "senin tövbe ve istiğfarın" 94/1; *seni tiliñ ve çol ve ayağıñ* "senin dilin, elin ve ayağın" 94/14.

{(sen) / (sıfat + isim)}: [Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı "sen" 2. teklik şahıs kişi zamiri olup tamlananında sıfat tamlaması bulunan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 5 adet örneğine rastlanmıştır: *seni bir sıfatıñ* "senin bir sıfatın" 13/18; *seni settârlık sıfatıñ* "senin gizleyicilik sıfatın" 44/14; *seni dünyâda fulân Müselmân bendeni dilğa salgen hursendliğıñ* "senin dünyada filan Müslüman kulun gönlüne soktuğun sevincin" 96/13, 14; *seni yahşı ve şevâb Öamelleriñ* "senin iyi ve güzel amellerin" 111/7, 8; *seni asıl üyüñ* "senin asıl evin" 115/10.

{(sen / isim) / (isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı "sen" kişi zamiriyle oluşmuş bir belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 3 adet örneği bulunmaktadır: *seni körgeñ tüşiñni taÖbiri* "senin gördüğün rüyanın tabiri" 21/14; *seni bul çamlarıñni zararı* "senin bu endişelerin" 100/14, 15; *seni dünyâda bir özge kişidin körgeñ cevr ve žulm ve âzariñ ve bir kişidin alalmay çalgen hâkçıñ ve oğurlatgen mâllarıñni şevâbı* "senin dünyada bir başka kişiden gördüğün eziyet, zulüm ve sıkıntının, bir kişiden alamadan kalan hakkının, çaldırdığın mallarının sevabı" 114/16 - 18.

{(an) / (isim)}

Tamlayanı "an" 3. teklik şahıs kişi zamirinden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Çağatay Türkçesinde esasen 3. kişiyi gösteren kişi zamiri yoktur. Bunun yerine "ol" işaret zamiri kullanılmaktadır. Zamirin ek almış biçimi "an" şeklindedir (Eckmann, 1988, s. 82, 83). Bu nedenle zamirin ilgi hâli ekini almış biçimleri "an" şeklinde görülmektedir. Bu kuruluşta 49 adet kullanım bulunur: *anı şerhi* "onun açıklaması, yorumu" 3/8; *anı yolu* "onun yolu" 5/14; *anı vaçti* "onun zamanı" 24/6; *anı arçası* "onun arkası" 37/3; *anı ketteliğı* "onun büyüklüğü" 55/8, 9; 56/4; *anı çarzi* "onun borcu" 78/1; *anı şevâbı* "onun sevabı" 78/9, 10; 153/16; *anı başı* "onun başı" 81/9; 82/2, 3; 104/4; 133/2; *anı kızları* "onun kızları" 112/12; *anı bedeni* "onun bedeni" 126/2; 149/2, 3.

{(an) / (sıfat + isim)}: [Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı "an" 3. teklik kişi zamiri olup tamlananı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Bu kuruluşta sıfat tamlamasının "tamlayan" kısmı birden fazla sıfattan oluşabilmektedir. Metinde 10 adet örneğine rastlanmıştır: *anı bul sözi* "onun bu sözü" 7/15; *anı hemmedin âsânraq ve Öazâbı kemraq eşiğı* "onun her şeyden hafif ve azabı daha az kapısı" 42/12; *anı eki Öaded büti* "onun iki tane putu" 87/1; *anı on eki çayı* "onun on iki yeri" 41/2, 3; *anı bir kem-fır anası* "onun yaşlı bir annesi" 45/7; *anı hemme yamanlikleri ve günâhları* "onun bütün kötülükleri" 121/11; *anı hemme bedenleri* "onun bütün vücudu" 126/11; *anı her çademi* "onun her adımı" 133/11; *anı hemme bedeni* "onun bütün bedeni" 149/3; *anı her biri* "onun her birisi" 154/8.

{(an) / (isim + isim)}: [Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “an” 3. teklik kişi zamiri olup tamlananı belirtisiz isim tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Bu kuruluşta metinde 1 adet tamlama bulunmaktadır: *anı güneş-kâr ve fâsıklık sebebi* “onun günahkârlık ve fasıklık sebebi” 7/18.

{(an) / (isim) + (isim)}: [Tamlananı Birden Çok İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “an” 3. teklik kişi zamiri olup tamlananı bağımsız birden çok isimden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Bu kuruluşta metinde 1 adet tamlama bulunmaktadır: *anı hâklığı ve bātilligidin selâmetligi* “onun gerçekliği ve batılıktan ari oluşu” 92/4, 5.

{(an / isim) / (isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “an” 3. teklik kişi zamirinden oluşan belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Bu tür tamlamalarda tamlayan ayrı bir belirtili isim tamlaması kuruluşundadır. Tamlanan birden fazla bağımsız isimden oluşabildiği gibi tamlayandaki belirtili isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan unsurları arasına sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, birleşik fiil grubu gibi çeşitli kelime grupları da girebilir. Metinde bu kuruluşta 4 adet belirtili isim tamlaması bulunmaktadır: *anı kıddını bülendliği* “onun boyunun yüksekliği” 33/3; *anı tişini aklık ve rüşenliki* “onun dışının beyazlığı ve parlaklığı” 107/18; *anı dünyâda kılğan günâhlarını nâmesi* “onun dünyada işlediği günahlarının defteri” 114/6, 7; *alarını zekât bersedürgenlerini sebepleri* “onların zekât verenlerinin sebebi” 124/2.

{(biz) / (isim)}

Tamlayanı “biz” 1. çokluk kişi zamirinden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Bu kuruluşun metinde 13 örneği bulunmaktadır. 1 örnekte tamlanan unsurun sıfat-fiil grubundan, 1 örnekte de Farsça tamlamadan oluştuğu görülmüştür: *bizlerni hâlimiz* “bizim hâlimiz” 18/12; *bizlerni seferlerimiz* “bizim yolculuğumuz” 43/16; *bizlerni zād-ı rahleliğimiz* “bizim göçmenliğimiz” 43/16, 17; *siz ve bizni hâlimiz* “sizin ve bizim hâlimiz” 44/3; 44/4; 44/6; *bizlerni bed-baht bolğanımız* “bizlerin talihsiz olduğumuz” 56/16; *bizlerni bütlerimiz* “bizim putlarımız” 86/9; *bizlerni dînimiz* “bizim dinimiz” 86/17; *bizlerni aldımız* “bizim yanımız” 90/12; *bizlerni tākātımız* “bizim takatimiz” 112/13, 14; *bizlerni dînlerimiz* “bizim dinimiz” 118/16; *bizni hâvlımız* “bizim evimiz” 142/3.

{(biz) / (sıfat + isim)}: [Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “biz” 1. çokluk kişi zamiri olup tamlananı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Sıfat tamlaması da kendi içinde başka sıfat tamlamalarından oluşabilmektedir. Metinde 2 örneği bulunmaktadır: *bizlerni cemî'û günahlarımız* “bizim bütün günahlarımız” 29/6; *bizlerni üç yüz atmış Öaded bütlerimiz* “bizim üç yüz altmış tane putumuz” 85/18.

{(biz / isim) / (isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Bu tür tamlamalarda tamlayan ayrı bir belirtili isim tamlamasıdır ve tamlayandaki belirtili isim tamlaması “biz” 1. çokluk kişi zamiri kullanılmıştır. Tamlayanın içinde bulunan belirtili isim tamlamasında ayrıca bir sıfat tamlaması bulunabilmektedir. Metinde 2 örneği bulunmaktadır: *bizlerni aña kılğan Óibādetlerimizni bî-fāóidelíđi* “bizlerin ona yaptığımız ibadetlerimizin faydasızlığı” 23/4; *bizlerni Hūdālarımızni hemmesi* “bizim Tanrılarımızın hepsi” 75/2.

{{(siz) / (isim)}

Tamlayanı “siz” 2. çokluk kişi zamirinden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 1 örnekte tamlanan unsurun Farsça tamlama şeklinde olduğu görülmüştür. 19 adet kullanımı tespit edilmiştir: *sizlerni taÓnalarñız* “sizlerin ayıplamalarınız” 32/16; *sizni kollarñız* “sizin eliniz” 47/5; *sizni işiñiz* “sizin işiniz” 48/9, 10; *sizni hātūñız* “sizin eşiniz” 52/17; *sizlerni yüzleriñiz* “sizin yüzleriniz” 58/4; *sizni şefāÓatiñiz* “sizin şefaatiniz” 61/12; *sizni kabriñiz* “sizin kabriniz” 67/5; 67/10; *sizni söziñiz* “sizin sözünüz” 72/15, 16; 104/15; *sizlerni dñleriñiz* “sizin dinleriniz” 112/7; *sizlerni güvāhlikleriñiz* “sizlerin şahitliğiniz” 121/2.

{{(siz) / (sıfat + isim)}: [Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “siz” 2. çokluk kişi zamiri olup tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlanandaki sıfat tamlamasında tamlayan unsur birden fazla sıfattan oluşabilir. Metinde 2 adet örneği bulunmaktadır: *sizlerni bilmegen nēmerseleriñiz* “sizlerin bilmediğiniz şeyleriniz” 32/11; *sizni her bir tartğan ğamlarıñız* “sizin her bir çektiğiniz gamlarınız” 100/5.

{{(siz / isim) / (sıfat + isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması, Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı belirtili isim tamlaması tamlananı sıfat tamlamasından oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlayandaki belirtili isim tamlaması “siz” ikinci çokluk kişi zamiriyle oluşturulur. Tamlanandaki sıfat tamlamasında birden fazla sıfat tamlaması da bulunabilmektedir. Metindeki kullanımlardan birinde tamlayanın ikinci unsurundaki 2. çokluk şahıs iyelik ekinin eksiltildiği görülmüştür. Metinde 3 adet örneğine rastlanmıştır: *sizni ümmetleriñizni kılğan ševāb ve bērgen šadağaları* “sizin ümmetinizin yaptığı sevap işler ve verdiği sadakaları” 50/9, 10; *sizni Hūdāyıñızni mundağ taÓaccüb kudreti* “sizin Tanrınızın böyle acayip derecedeki kudreti” 77/2; *sizni at[ıñızni] ölgeni* “sizin atınızın öldüğü” 142/4.

{{(siz) / (isim) + (isim)}: [Tamlananı Birden Fazla Bağımsız İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “siz” 2. çokluk kişi zamirinden oluşup tamlananında birden fazla bağımsız isim bulunan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlanandaki isimler birbirlerine “ve” ve “u” bağlama edatlarıyla bağlanmıştır. Metinde 3 adet örneğine rastlanmıştır: *sizni elliğ ve kollarıñız* “sizin eliniz ve kolunuz” 65/10; *sizlerni dñleriñiz ve bütleriñiz* “sizlerin dinleriniz ve putlarınız” 90/2, 3; *sizni evlād u akrabālarıñız* “sizin evlat ve akrabalarınız” 142/9.

{{(siz / isim) / (isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlanan unsur çeşitli kelime gruplarından oluşabilir. Metinde 1 yerde tamlanan unsurun birleşik fiil grubundan oluştuğu tespit edilmiştir. Metinde toplamda 3 örneği mevcuttur: *sizni Hudāyīñizni zātī* “sizin Tanrınızın esası” 74/18 - 75/1; *sizni ašhāblarıñizni imān keltürmekleri* “sizin dostlarınızın iman etmeleri” 83/13; *sizni taŖriñizni haberi* “sizin tarifinizin bilgisi” 91/17.

{{(alar) / (isim)}

Tamlayanı “alar” 3. çokluk kişi zamirinden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde tamlanan unsurun Farsça tamlamadan oluştuğu 1 örneğe rastlanmıştır. Metinde toplamda bu tamlama kuruluşunda 24 tamlama bulunmaktadır: *alarnı heybetleri* “onların heybetleri” 5/4; *alarnı miyaneleri* “onların arası” 5/14; *alarnı hıcāletleri* “onların utançları” 9/4; 24/3; *alarnı Ŗaybları* “onların ayıpları” 24/5; *alarnı hemmesi* “onların hepsi” 81/2; *alarnı imāni* “onların imanı” 83/8; 84/17; *alarnı içi* “onların arası” 84/7; *alarnı kazā-yı hācetleri* “onların küçük ve büyük abdest ihtiyaçları” 109/1; *alarnı ahvālleri* “onların durumları” 136/1, 2; *alarnı oyunları* “onların oyunları” 139/11, 12.

{{(alar) / (sıfat + isim)}: [Tamamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “alar” 3. çokluk kişi zamirinden oluşup tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Sıfat tamlamasının tamlayan unsuru sıfat-fiil grubundan oluşabilmektedir. Metinde toplamda bu tamlama kuruluşunda 3 tamlama bulunmaktadır: *alarnı her birleri* “onların her birisi” 71/11, 12; *alarnı hemme aŖzāları* “onların bütün organları” 147/2; *alarnı ŖerīŖat dek iŖtikād kılğan hūkmleri* “onların Ŗeriat olarak inandıkları değerler” 156/15.

{{(alar) / (isim) + (isim)}: [Tamlananı Birden Fazla Bağımsız İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “alar” 3. çokluk kişi zamiri olup tamlananı birden fazla bağımsız isimden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 4 yerde kullanılmıştır: *alarnı rahmları ve Ŗefkatleri* “onların acıması ve Ŗefkati” 60/5; *alarnı fikr ü kaşdları* “onların düşünceleri ve istekleri” 128/1, 2; *alarnı cān u mālları* “onların can ve malları” 128/18; *alarnı Ŗayblik ve bī-Ŗayb ēkeni* “onların ayıplı ve ayıpsız olanları” 130/13, 14.

{{(alar / isim) / (isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı ayrı bir belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlayan unsurun tamlananı çeşitli kelime gruplarından oluşabilmektedir. Metinde sıfat tamlaması, birleşik fiil grubu ve sıfat-fiil grubundan oluşan birer örnek mevcuttur. Diğer örneklerde tamlayanda kelime grubu bulunmamaktadır. Bu tamlama kuruluşunda toplamda 4 kullanıma rastlanmıştır: *alarnı kılğan Ŗibādetlerini Ŗevābī* “onların kıldığı ibadetlerinin sevabı” 33/12; *alarnı rūze-vārlarını hāŖıyyeti* “onların oruç tutanlarının hürmeti” 124/4; *alarnı hācc kılğanlarını hāŖıyyeti* “onların haccedenlerinin hürmeti” 124/6, 7; *alarnı cumŖa namāzığa bargenlerini hāŖıyyeti* “onların cuma namazına gidenlerinin hürmeti” 124/9.

Misbâhu'l-Envâr adlı eserde tamlayanında teklik ya da çokluk biçiminde bir işaret zamiri bulunan belirtili isim tamlamalarına da rastlanmıştır. Bu tamlamalarda tamlanan; bağımsız birden çok isimden oluşabilmektedir.

{(işaret zamiri) / (isim)}

Metinde 9 örneğine rastlanmıştır. Bunların sekizi “bu” işaret zamirinin çokluk eki almış şekliyle “bular ‘bunlar’” biri ise teklik şekliyle “mu ‘bu’” görülmektedir. 1 kullanımda tamlanan, sıfat-fiil grubundan oluşmuştur: *bularnı Müselmân bolğanları* “bunların Müslüman olanları” 24/16; *bularnı hemmesi* “bunların hepsi” 42/17; *bularnı dünyâda Qur’ân okügenleri* “Bunların dünyada Kur’an okuyanları” 59/8; *bularnı dilleri* “bunların gönülleri” 60/10; *munı sebebi* “bunun sebebi” 63/13; 72/1; *bularnı evlâdları* “bunların evlatları” 72/2; *bularnı mû-yı sefîdleri* “bunların yaşlıları” 60/3; *bularnı tevbeleri* “bunların tövbeleri” 146/6, 7; *bularnı mertebeleri* “bunların mertebeleri” 146/8.

{(işaret zamiri) / (isim) + (isim)}: [Tamlananı Bağımsız Birden Fazla İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanında işaret zamiri olup tamlananı ise birden çok bağımsız isimden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 1 yerde görülmektedir: *bularnı dilleri ve yüzleri* “bunların gönülleri ve yüzleri” 60/10.

Tamlayanı Dönüşlülük Zamirinden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması {(öz) / (isim)}

Tamlayanı “öz” dönüşlülük zamirinden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlanan birleşik fiil grubu, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu gibi farklı kelime grubundan oluşabilmektedir. Bu kuruluştta metinde 16 tamlama bulunmaktadır: *özini Müselmân bolgeni* “kendisinin Müslüman olduğu” 22/10; *özlerini Müselmân bolğanları* “kendilerinin Müslüman oldukları” 27/10, 11; *öziñni muhâfazâtı* “kendinin koruyucusu” 50/15; *özini hâkķı* “kendinin hakkı” 72/18; *özini zâtı* “kendisinin nasıl olduğu” 77/2; *özini niyeti* “kendinin niyeti” 82/6; *özimni kızım* “kendi kızım” 112/6; *özini asılda kaydın këlgeni* “kendisinin gerçekte nereden geldiği” 116/16; *özlerini şehr ehliğa ma’lûm kılmaķnı tedbiri* “kendisini şehirlilere tanıtmamanın tedbiri” 139/12, 13; *özleriñizni Óamelleriñiz* “kendinizin amelleri” 151/16.

{(öz) / (sıfat + isim)}: [Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı “öz” dönüşlülük zamiri olup tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde bu yapıda 6 tamlama bulunmaktadır: *özlerini ta’lâm yêp olturğan menzîlleri* “kendilerinin yemek yiyip oturdukları yerleri” 38/17; *özini baradurgen cāyı* “kendisinin gideceği yeri” 78/8; *özini ğarîblik hâli* “kendisinin gariplik hâli” 80/15; *özini dünyâda kılğan şevâbları* “kendisinin dünyada kazandığı sevapları” 113/17, 18; *özini barıp turadurgen mekânı* “kendisinin gidip varacağı mekânı” 133/17; *özlerini hemmedin yamanraķları* “kendilerinden çok daha kötülere” 156/17.

{(öz / isim / (isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Dönüşlülük zamiriyle kurulan ve tamlayanı belirtili isim tamlaması olan tamlamadır. Bu yapıda metinde 1 örnek bulunmaktadır: *özini kıladurgen Öibâdetlerini yahşısı* “kendisinin yaptığı ibadetlerin iyisi” 78/16, 17.

Tamlayanı Belirsizlik Zamiri Olan Belirtili İsim Tamlaması

Metinde tamlayanı belirsizlik zamiri olan “hemme” zamiriyle 3, “baÖzi” zamiriyle 4 olmak üzere toplam 7 kullanım bulunmaktadır: *hemmelerini günâhları* “hepsinin günahları” 10/13; *hemmelerini ellügları* “hepsinin elleri” 58/2, 3; *hemmelerini yüzleri* “hepsinin yüzleri” 58/3, 4; *baÖzularını tizeleri* “bazılarının dizleri” 95/9; *baÖzularını kindikleri* “bazılarının göbekleri” 95/10; *baÖzularını hâlkları* “bazılarının boğazları” 95/10; *baÖzünü kabri* “bazısının kabri” 66/18; 67/5.

Diğer Belirtili İsim Tamlamaları

{(isim) / (isim)}

Tamlayanı ve tamlananı birer isimden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Bu kuruluştta tamlayan ve tamlanan, isim ve sıfat tamlaması¹⁰ dışında diğer kelime gruplarından oluşabilmektedir. Metinde 312 adet kullanımı bulunmaktadır: *Medîneni köçesi* “Medine şehrinin sokağı” 4/10; *Benî İsrâoîllerni peygamberleri* “İsrailoğullarının peygamberleri” 5/18; *Hâzret-i Mûsâ -Öaleyhi’s-selâm-nı zamânları* “Hz. Musa (as)’ın devri” 7/16, 17; *âdemni malı* “kişinin malı” 16/18; *Mâlik ibni Dîñâr’ını zamâni* “Malik ibni Dinar’ın devri” 22/15; *cumÖa-i şerîfni hürmeti* “mübarek cuma gününün hürmeti” 26/6; *Müselmân bolğanligimizni hâşîyyeti* “Müslüman olmamızın hürmeti” 26/9; *Meliku’l-Cebbârni nezdi* “Allah Teâlâ’nın nezdi” 27/3; *Allâhu TeÖâlâ’ını tãÖatı* “Allah Teâlâ’ya yapılan ibadet” 37/14; *bir taÖâm aldurmağni kaçdı* “bir yemek aldırma niyeti” 46/17; *riyâ kılguçılarını aÖmâlleri* “riyakârların amelleri” 106/10.

{(isim) / (isim) + (isim)}: [Tamlananı Birden Fazla Bağımsız İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlananı birden fazla bağımsız isimden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlanandaki isimler “ve”, “u” bağlama edatlarıyla birbirlerine bağlanmıştır. Metinde bu yapıda 24 belirtili isim tamlaması bulunmaktadır: *Allâhu TeÖâlâni rahmet ve mağfireti* “Allah Teâlâ’nın merhameti ve bağışlaması” 3/1; *Hudâ-yı TeÖâlâni cüd u keremi* “Allah Teâlâ’nın cömertliği ve keremi” 27/9; *cennetni niÖmetleri ve şarâbları* “cennetin nimetleri ve içecekleri” 39/17, 18; *dūzahni Öazâbi ve miñneti* “cehennem azabı ve sıkıntısı” 42/10; *cehennemni nâmi ve vehmi* “cehennem adı ve korkusu” 42/8, 9; 43/13; *özini ata ve anası ve hâtūni ve evlâdi* “kendisinin babası, annesi, eşi ve çocuğu” 81/10; *mâlni yahşısı ve bi-Öaybı* “malın iyisi ve ayıplı olmayanı” 130/3, 4; *özimni Öizzetim ve büzürglüğim* “kendi izzetim ve büyüklüğüm” 139/2; *pâdişâhni atası ve hâtūni* “padişahın babası ve eşi” 142/18 - 143/1; *mahlūklarnı rızası ve hursendliğı* “canlıların hoşnutluğu ve memnuniyeti” 152/8.

{(isim) + (isim) / (isim)}: [Tamlayanı Birden Fazla Bağımsız İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

¹⁰ Tamlayanı veya tamlananında isim veya sıfat tamlaması bulunan belirtili isim tamlamaları ayrıca tasnif edilmiştir.

Tamlayanı birden fazla bağımsız isimden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Bu kuruluşta metinde 13 adet belirtili isim tamlaması bulunmaktadır. Tamlayandaki isimler birbirine “ve”, “u” ve “ile” bağlama edatlarıyla bağlanmıştır: *sâlih bendeler ve zâhid ve Öâbidlerini şöhbetleri* “iyi insanların, zahit ve âbidlerin sohbetleri” 9/15, 16; *âsmân ve zemîni ve âsmân ile yerni miyânesi* “gök ve yerin, gökyüzü ve yeryüzünün arası” 21/9; *bağillerni ve güneş-kârlarını câyı* “cimrilerin ve günahkârların yeri” 53/4, 5; *kol ve ayak ve yüzlerini aklıgi* “el, ayak ve yüzlerinin aklıgi” 57/3, 4; *tofrağı ve kurutni ve yılanlarını câyı* “toprağın, kurtun, yılanların yeri” 62/15, 16; *dūzahni ve kıyâmetni vehmi* “cehennem ve kıyametin korkusu” 63/13; *ehl ü Öayâlini aldı* “eşinin ve çocuklarının yanı” 87/5; *Şafâ ile Merveni miyânesi* “Safa ile Merve’nin arası” 89/6; 89/7; *mağrib ile maşriğini miyânesi* “batı ve doğunun arası” 109/5, 6; *peygamberler ve Öulemâlarını katarı* “peygamberler ve ulemaların arası” 153/14.

{(isim / İsim) / (İsim)}: [Tamlayanı Belirtili isim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Bu kuruluşta tamlayan veya tamlananın da kendi içinde sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu başta olmak üzere çeşitli kelime gruplarını barındırdığı görülmektedir. Metinde bu kuruluşta 23 adet tamlama bulunmaktadır: *anañni bağillüğünü keşâfeti* “ananın cimriliğinin çokluğu” 53/13, 14; *Cebra’il -Öaleyhi’s-selâm-nı kâlip sizni basıpturmağlarını sebebi* “Cebrail (as)’nin gelip sizi bastırmasının sebebi” 12/7; *dūzahni yâti eşikini hemmesi* “cehennem yedi eşişinin hepsi” 18/9; *halâôığini Öayb kılmağlarını vağıti* “insanların ayıplamasının zamanı” 24/4; *sunı tekide yörgeñ balığlarını tişini arası* “suyun üstünde giden balıkların dişlerinin arası” 37/11, 12; *uşbu şâhrâni kumlarını beraberı* “işte bu çölün kumlarının eşiti” 6/1, 2; *Allâhu TeÖâlâni gağabını teskıni* “Allah Teâlâ’nın öfkesinin yatışması” 101/4, 5; *bul âdemni bizlerğa kılğan Öahdini râstlığı* “bu adamın bizlere ettiğı yeminin doğruluğı” 119/2, 3; *hemme dirâhtlarını bergini Öadedi* “bütün ağaçların yaprağının sayısı” 136/17; *hemme beyabanlarını kumlarını Öadedi* “bütün çöllerin kumlarının miktarı” 136/17, 18; *hemme beyâbânni kumlarını Öadedi* “bütün çölün kumlarının miktarı” 137/15; *dünyâni hemme küñlerini Öadedi* “dünyanın bütün günlerinin sayısı” 137/15; *bir dâne şalgamni tahılını miğdârı* “bir tane turpun tohumunun taneciğı” 146/18.

{(isim + isim) / (isim)}: [Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Metinde tamlayanı belirtisiz isim tamlaması olan belirtili isim tamlamalarına da rastlanmıştır. Bu tamlama kuruluşunda metinde 7 tamlama bulunmaktadır: *İslâm dîñini şerâfeti* “İslam dininin şerefi” 24/9; *hesâb miñnetini zehri* “hesap verme sıkıntısının korkusu” 30/4; *dūzah otını ısığı* “cehennem ateşinin ısısı” 52/1, 2; *Mekke kâfirlerini serverleri* “Mekke kâfirlerinin önde gelenleri” 85/5; *dünya yüzini hemmesi* “dünya yüzeyinin her tarafı” 104/5; *öz nefsini h’âhişi* “kendi nefsinin isteğı” 108/6; *Fârs şehrini dervâzesi* “Fars şehrinin kapısı” 139/9.

{(isim) / (isim + isim)}: [Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlananı belirtisiz isim tamlaması olan belirtili isim tamlaması biçimi metinde 2 kez kullanılmıştır: *Muhammedni sözi rāstlığı* “Muhammet’in sözünün doğruluğu” 14/16; *ğaffārni kudret kılıcı* “Allah’ın kudret kılıcı” 45/16.

{(isim) / (sıfat + isim)}: [Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Sıfat tamlaması, birden fazla sıfattan oluşabildiği gibi sıfat-fiil grubuyla oluşmuş sıfat ile de kurulabilmektedir. Tamlanandaki isim de birden fazla olabilmektedir. Metinde bu tamlama kuruluşunda toplam 37 adet tamlama bulunmaktadır: *dūzahni başka eşiki* “cehennem’in diğer kapısı” 18/7; *dūzahni hemme eşiki* “cehennem’in bütün kapıları” 18/10; *dūzahni yēti Őaded eşigi* “cehennem’in yedi tane kapısı” 42/11; *dūzahni zebāniye dēgen ferişteleri* “cehennem’in zebani adındaki melekleri” 57/13; *dünyāni pāk u leziz taŐāmı* “dünyanın temiz ve lezzetli yemeği” 59/14; *dünyāni şirīn ve pākize şarābı* “dünyanın tatlı ve temiz içeceği” 59/15, 16; *gūneh-kārni kıyāmetdeki hicāleti* “günahkârın kıyametteki mahcubiyeti” 95/11; *Allāhu TeŐālāni söyər yār u dōstları* “Allah Teâlâ’nın sevdiği ahbab ve dostları” 100/18; *dünyāda özimni kılgen ševāb Őamellerim* “dünyada yaptığım doğru işlerim” 114/2; *meydānnı bir başka tarāfi* “meydanın bir başka tarafı” 119/12.

{(sıfat + isim) / (isim)}: [Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Sıfat tamlamasının sıfat unsuru aynı ya da farklı türden birden fazla sıfattan ve sıfat-fiil grubundan oluşabilmektedir. Ayrıca sıfat unsurunun seyrek de olsa Farsça tamlamayla ve “sıfat yapan ki” yapım eki ile oluştuğu da görülebilmektedir. Metinde bu tamlama kuruluşunun 190 adet kullanımı mevcuttur: *uşbu fazl u keremni ümidi* “işte bu fazilet ve cömertliğin umudu” 3/2; *bu risāle-i vāfiyeni menfaŐati* “bu mükemmel eserin faydası” 3/9, 10; *bu nüshanı vāsıtası* “bu eserin aracılığı” 3/13; *kadımgı peygamberlerini ümmetleri* “önceki peygamberlerin ümmetleri” 6/12; *ol şefiŐ kēltürgen üç nēmerseni piri* “o kendisine şefaatçi olan üç şeyin birisi” 9/8; *šālīhlerga kılğan muhābbetimni hūrmeti* “iyi insanlara beslediğim sevginin hürmeti” 10/4, 5; *mū-yı sefid bendelerini yüzi* “ihtiyar insanların yüzü” 11/4; *uşbu hadiş-i şerifni mazmūni* “işte bu hadis-i şerifin konusu” 11/9; 17/15; 54/5; 62/5; 83/17; *yigirmi yıllık Őibādetni ševābı* “yirmi yıllık ibadetin sevabı” 20/12; *uşol duŐālar ve sadaqalarını ševābı* “işte o dualar ve sadakaların sevabı” 72/4, 5.

{(sıfat + isim) / (sıfat + isim)}: [Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı ve tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlayan veya tamlananı oluşturan sıfatlar aynı ya da farklı türden birden fazla sıfattan, sıfat-fiil grubundan oluşabilir. Metinde bu tamlama çeşidinden 27 adet bulunmaktadır: *ol perendeni arkasıda ve karnıdaki neyzesi* “o kuşun arkasındaki ve karnındaki iğnesi” 37/9; *uşol çadırını bir köşesi* “işte o başörtüsünün bir köşesi” 56/5, 6; *ol kişini hem eki ayağları* “o kişinin de iki ayağı” 69/6; *tirig bendelerini kılgen yahşilikleri* “yaşayan kişilerin yaptığı iyilikleri” 73/16; *fulān bendeni šiħhat ve hātır-cemŐlik vakti* “filan kişinin sıhhat ve afiyet vakti” 78/16; *müŐmin bendelerini imān kēltürmekde hemmedin taŐaccübraqları* “mümin kimselerin iman etmede herkesten farklı olanları” 82/17; *ol kişini daŐvet kıladurgen dīnleri* “o kişinin davet ettiği dinleri” 90/2; *ol kişini bir şākirdleri* “o kişinin bir öğrencisi” 97/13; *cennetge kiredürgen*

kişilerini hemmedin kemrâk cāy alğanları “cennete girecek kişilerin herkesten daha düşük mertebede olanları” 107/10, 11; *uşol ölgen atnı bir ayağı* “işte o ölen atın bir ayağı” 142/13.

{(sıfat + isim) / (isim) + (isim)}: [Tamlayanı Sıfat Tamlaması, Tamlananı Bağımsız Birden Fazla İsimden Oluşan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı sıfat tamlaması olup tamlananı bağımsız birden fazla isimden oluşan belirtili isim tamlamasıdır. Tamlayandaki sıfat, aynı ya da farklı türde birden fazla sıfattan oluşabilir, sıfat-fiil grubuyla kurulabilir. Metinde tamlanandaki isimler “ve”, “u” ve “veyā” bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış 11, bağlama edatı kullanılmadan birbiri ardınca gelen 2 olmak üzere metinde toplam 13 örneği bulunmaktadır: *şāliḥ bendelerini ḥācet ve ḥizmetleri* “iyi insanların ihtiyaç ve hizmetleri” 10/2, 3; *ol kişini taḶrif ve tavsiḶfleri* “o kişinin tarif ve tavsifleri” 21/11, 12; *ol perendeni arḶası ve Ḷarnı* “o kuşun sırtı ve karnı” 37/10, 11; *dünyāda tevbe Ḷılıp tevbesi Ḷabūl bolḶan kişini Ḷol ve ayağı* “dünyada tövbe edip tövbesi kabul olan kişinin eli ve ayağı” 94/15, 16; *bul bendeni Ḷaybı ve günāḶı* “bu kulun ayıbı ve günahı” 94/17, 18; *müōmin bendelerini cān u mālları* “mümin kullarının can ve malları” 130/2, 3; *müōmin bendelerini cān malları* “mümin kullarının can ve malları” 131/4; *bir ādemni Ḷātūm veyā Ḷızı veyā siñlisi* “bir adamın eşi, kızı veya kız kardeşi” 135/12, 13; *ol bendeni közi gerdeni* “o kulun gözü, boynu” 153/17, 18; *ol Ḷalkānı Ḷūsni ve cemāli ve rüşenliḶi* “o halkanın güzelliḶi, hoşluḶu ve parlaklıḶı” 154/1.

{(sıfat + isim) / (isim + isim)}: [Tamlayanı Sıfat Tamlaması Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı sıfat tamlaması tamlananı belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Bu türde 2 örnek tespit edilmiştir: *özge ādemleri günāḶkārḶık sebepleri* “diḶer insanların günāḶkārḶık sebepleri” 6/13, 14; *uşol bendelerimni güvāḶḶik sebebi* “işte bu kullarımın şahitlik sebebi” 121/11.

{(isim / isim) / (sıfat + isim)}: [Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması]

Tamlayanı belirtili isim tamlaması, tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Bu tipte metinde 2 tamlama bulunmaktadır: *üm̄metlerimni Ḷıladurgen günāḶḶarını hemmedin ḶayḶḶikraḶı* “üm̄metimin işlediḶi günāḶḶarın en korkuncu” 106/13, 14; *Ḷudā-yı TeḶālānı mahlūḶḶarından Ḷiç biri* “Allah Teālā’nın yarattıklarının hiç birisi” 153/3.

{(isim + isim) / (sıfat + isim)}: [Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili isim Tamlaması]

Tamlayanı belirtisiz isim tamlaması, tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır. Metinde 1 örneḶi bulunmaktadır: *BaḶdād şehrini Nehrevān deḶen ḶışḶaḶı* “BaḶdat şehrinin Nehrevan denen köyü” 126/17.

SONUÇ

Üzerinde inceleme yaptığımız *MisbāḶu’l-Envār* adlı eser, son dönem ÇaḶatay Türkçesi eserlerindedir. Eser 1910 yılında Özbekistan’ın Taşkent şehrinde Bāsithān ibn Zāhidhān tarafından yayımlanmış olup Muhammed bin Ebū Bekr er-Rāzī’nin *ErbāḶüne*

Hadîsen fi'l-Afoi ve'l-Gufrân adlı Arapça “Kırk Hadis” eserinin Çağatay Türkçesine çevirisidir. Eserde bulunan kırk hadis, ayet, dua, hadis ve hikâyelerle desteklenmiştir.

Misbâhu'l-Envâr, dil olarak Çağatay Türkçesinin klasik sonrası devir özelliklerini yansıtır. Özellikle kalınlık-incelik uyumu ileri düzeydedir. Düzlük-yuvarlaklık uyumu ise Çağatay Türkçesinin önceki dönemlerinin ilerisindedir, ancak eseri Çağatay Türkçesinin diğer eserlerinden ayıran husus eserdeki ismin ilgi hâli kullanımudur. Çağatay Türkçesinin tipik ilgi hâli eki $+nI^2\tilde{n}$ ekidir, yükleme hâli ise $+nI^2$ ekiyle kurulur. *Misbâhu'l-Envâr* da ise 1 örnek dışında ilgi hâli $+nI^2$ ekiyle kurulmuştur. Başka bir deyişle eserde $+nI^2$ eki hem yükleme hem de ilgi hâli işlevinde kullanılmıştır.

Çağatay Türkçesinde belirtili isim tamlaması, tamlayan unsura Türk dilinin tarihî ve modern bütün lehçelerinde olduğu gibi ilgi hâli eki getirmek suretiyle oluşturulur. Metindeki belirtili isim tamlaması metne has ilgi hâli eki olan $+nI^2$ ekiyle oluşturulmuştur. Bu tamlamaların tamlayan ve tamlanan unsurunda sıfat tamlaması, belirtili ve belirtisiz isim tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, birleşik fiil grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu vb. birçok kelime grubu bulunabilmektedir. Metinde bu şekilde oluşturulmuş çok sayıda belirtili isim tamlaması bulunmaktadır. Tamlayanında ve tamlananında sıfat tamlaması, belirtili ve belirtisiz isim tamlaması, birden fazla isim unsuru bulunan tamlamalar ayrıca gruplandırılmış, diğer kelime grupları ise tek bir unsur olarak kabul edilmiştir.

Metinde $+nI^2$ yükleme / ilgi hâli eki “{(zahir) / (edat)}”, “{(zahir) / (isim)}” ve genel olarak da “{(isim) / (isim)}” biçimindeki kelime gruplarının oluşumunda görülmektedir. Bunlardan “{(zahir) / (edat)} yapısında edat grubu, diğerlerinde ise belirtili isim tamlaması meydana gelmiştir.

Metinde “{(zahir) / (edat)}” kuruluşunda 6, “{(zahir) / (isim)}” belirtili isim tamlaması kuruluşunda 300 ve diğer belirtili isim tamlaması başlığı altında incelenen, temelinde “{(isim) / (isim)}” yapısı bulunan belirtili isim tamlaması kuruluşunda 668 kelime grubu bulunmaktadır. Bu rakamlara bakıldığında en yoğun kullanımın belirtili isim tamlamasında olduğu göze çarpar. $+nI^2\tilde{n}$ eki zahir¹¹ ve isim türünden kelimelere eklenerek belirtili isim tamlamasını oluşturmuştur. Belirtili isim tamlamasının metindeki toplam sayısı 968’dir. Belirtili isim tamlamalarının içinde de en fazla kullanım “{(isim) / (isim)}” yapısındaki tamlamadır. Bu yapıda metinde 312 tamlama bulunmaktadır. Bunu 190 tamlama ile “{(sıfat + isim) / (isim)}” yapısındaki belirtili isim tamlamaları izlemektedir. Aşağıda “ $+nI^2$ ilgi hâli ekinin metindeki kullanım sayılarını gösteren tablo görülmektedir:

“$+nI^2$” İlgi Hâli Ekinin Görüldüğü Yapılar	Metindeki Kullanım Sayısı
--	----------------------------------

¹¹ Esasen zamirler de isim soylu kelimelerdendir. Buradaki “zahir / isim” ayrımı kaynaklardaki iyelik grubu ile isim tamlaması ayrımından dolayı oluşturulmuştur, ancak biz her iki türün de isim tamlaması olarak kabul edilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

"Zamir / Edat" Kuruluşu	6
"Zamir / İsim" Kuruluşundaki Belirtili İsim Tamlaması	300
"İsim / İsim" Kuruluşundaki Belirtili İsim Tamlaması	668
" $+nI^2$ " İlgi Hâli Ekiyle Kurulan Toplam Belirtili İsim Tamlaması	968

Tablo 1. " $+nI^2$ " İlgi Hâli Ekinin Kullanım Sayıları.

"{(zamir) / (edat)}" yapısındaki kelime grubu edat grubu olarak adlandırılmaktadır. Metinde 6 kullanımı bulunan bu yapıdaki kelime grubunda ilgi hâli eki "men", "sen" ve "an" zamirleri üzerine gelmiştir. "men" zamiriyle "ile", "birle 'ile'" ve "üçün 'için'" edatlarının; "sen" zamiriyle "üçün 'için'" edatının; "an 'o'" zamiriyle de "ile" ve "birle 'ile'" edatlarının kullanıldığı görülmektedir.

Eski Türkçeden beri Türk dilinin tarihî lehçelerinin hepsinde zaman zaman ilgi hâli işleviyle karşımıza çıkan $+nI^2$, incelediğimiz *Misbâhu'l-Envâr* adlı eserde sistemli olarak ilgi hâli işlevinde kullanılmıştır. Bu durum ekin Çağatay Türkçesinin en azından bazı ağızlarında sistemli olarak ve işlek bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Abdullayev, F. A. (1965). *Özbek Tiliniñ Harezmi Şeveleri I Lugat, II Harezmi Şeveleriniñ Tasnifi*. Taşkent: Özbekistan SSR Fenler Akademiyası Neşriyatı.

Abdurahmanov G. & Şükürov, Ş. (1973). *Özbek Tiliniñ Tarihiy Grammatikasi – Morfologiya ve Sintaksis*. Taşkent: Okutuvçı Neşriyatı.

_____ & Mahmudov, K. (2008). *Özbek Tiliniñ Tarihiy Grammatikasi - Fonetika - Morfologiya ve Sintaksis*. Taşkent: Özbekistan Feylesufleri Milliy Cemiyeti Neşriyatı.

- _____, Şaabdurahmanov, Ş. & Hacıev, A. P. (1975). *Özbek Tili Grammatikası I Tam Morfolojiya*. Taşkent: Özbekistan SSR Fen Neşriyatı.
- Abdurahmanov, H., Refiyev, E. & Şadmankulova, D. (1992). *Özbek Tiliniñ Ameliy Grammatikası*. Taşkent: Okutuvçı Neşriyatı.
- Abduresulov, Y. (2009). *Türkiy Tillerniñ Kıyasıy - Tarihiy Grammatikası*. Taşkent: Özbekistan Respublikası Fenler Akademiyası, Fen Neşriyatı.
- Arat, R. R. (2007). *Kutadgu Bilig I Metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Askarova, M., Yunusov, R., Yöldaşev M. vd. (2006). *Özbek Tili Praktikumı*. Taşkent: İktisad - Maliya Yayınları.
- Bodrogligeti, A. J. E. (2003). *An Academic Reference Grammar of Modern Literary Uzbek*. Los Angeles: Lincom Europa.
- Buran, A. (1996). *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____. (1999). "Türkçede İsim Çekim Ekleri". *Türk Gramerinin Sorunları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____. & Alkaya, E. (2012). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- _____. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri Kuzeybatı / Kıpçak Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Coşkun, S. (2002). "Sovyet Dönemi Buhârî Yurdunda Hadis". *Ekev Akademi Dergisi*. Yıl: 6, Sayı: 13, s. 195-219.
- _____. (2003). "Bağımsızlık Sonrasında Yayınlanan Özbekçe Hadis Çalışmalarının Genel Karakteristiği". *Ekev Akademi Dergisi*. Yıl: 7, Sayı: 14, s. 177 - 196.
- _____. (2007). "Son Asırda Özbeklerin Hadis Faaliyetleri Üzerine". *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyete Katkıları Sempozyumu Bildiriler*. 3 Mayıs - 1 Haziran 2007, Isparta.
- Coşkun, V. (2000). *Özbek Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dadaboyev, H. A. & Halmanova, Z. T. (2015). *Türkiy Tillerniñ Kıyasıy - Tarihiy Grammatikası*. Taşkent: Ilm Ziya Neşriyat Üyi.
- Doğan, T. (2012). "İran (Azerbaycan) Türk Ağızlarında Yükleme Hâli Ekleri". *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume: 7/1. p. 915 - 933.
- Eckmann, J. (1988). *Çağatayca El Kitabı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- _____. (2014). *Nehcü'l-Ferâdîs*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eker, Ü. (2017). *Misbâhu'l-Envâr, Çağatay Türkçesi, İnceleme - Metin - Aktarım - Dizin - Tıpkıbasım*. Ankara: Son Çağ Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Ergin, M. (1980). *Kadı Burhaneddin Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- _____ (1998). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- _____ (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Fazilov, E. (1965). *Özbek Tiliniñ Tarihiy Morfologiyasi*. Taşkent: Özbekistan SSR, Fen Neşriyatı.
- Gabain, A. V. (1945). *Özbekische Grammatik*. Leipzig und Wien.
- Grönbech, K. (2000). *Türkçenin Yapısı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gulam, E. (1941). "Özbek Tilide Kelişikler". *Özbek Tiliniñ İlmiy Grammatikası Üçün Meterieller - Filologiya*. Taşkent: Özfen Neşriyatı, s. 3 - 85.
- Gültekin, M. (2006). "Asiyabad Özbek Ağzıyla Birkaç Nasrettin Hoca Fıkrası". *İlmî Araştırmalar*. Sayı: 21. s. 135 - 152.
- _____ (1970). "Neden Ad Takımı Değil de Sıfat Takımı". *Türk Dili (Ağustos)*. s. 417 - 418.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İbrahimov, S. (1967). *Özbek Tiliniñ Andican Şevesi Fonetika ve Morfologiya*. Taşkent: Özbekistan SSR Fen Neşriyatı.
- Karahan, L. (2011). "Yükleme (accusative) ve İlgi (genitive) Hâli Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler", *Türk Dili Üzerine İncelemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları. s. 211 - 218.
- _____ (2017). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1978). *Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-türki)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karini, J. (2009). "Erdebil İli Ağızları". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kaya, C. (1994). *Altun Yaruk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1995). "uçun ~ üçün ~ için vb. Edatların Yapısı Üzerine". *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s. 94 - 96.
- _____ (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri, (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mazman, E. (2011). "Azerbaycan Türkçesinde Durum Eklerine İşlevsel Bir Bakış". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Nalbant, M. V. (2018). "Çağatay Türkçesinde Görülen {+nI} İlgi Hâli Ekinin Kökeni Üzerine". *Türkbilgi* 36. S. 21 - 28.
- Özdemir, H. (2017). "'Eski Türkçede İlgi ve Belirtme Durum Ekleri' Adlı Makalede Bir Düzenleme". *Journal of Turkish Language and Literature*. Volume: 3. Issue: 2. s. 155 - 168.

Öztürk, R. (2007). "Özbek Türkçesi". *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör: Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2015). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Pekacar, Ç. (2007). "Kumuk Türkçesi". *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör: Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ & Erdem Uçar, F. M. (2015). "Çağatay Türkçesinde +nİ İlgi Hâli Eki". *International Journal of Languages' Education and Teaching*. UDES. s. 443 - 456.

Recebov, N. (1996). *Özbek Şeveşunaslığı*. Taşkent: Okutuvçi Yayınları.

Reşetov, V. V. & Şaabdurahmanov, Ş. (1978). *Özbek Dialektologiyasi*. Taşkent: Okutuvçi Neşriyati.

Rüstemov A. (1990). *XV-XIX. Asrlar Özbek Tili Morfologiyası*. Taşkent: Özbekistan SSC Fan Neşriyatı.

Şâşî, B. Z. (1910). *Misbâhu'l-Envâr*. Taşkent: Gulâmî Matbaasi.

_____ (2003). *Kânûn-ı Bâsitiy Yaki Kânûn el-Mabsût I, II*. (Yayımlayan: Mehmud Heseniy). 1. Cilt, Taşkent: Yengi Esr Evlâdı.

_____ vd. (2004). *Ferheng el-Mabsût - Dostler Faydalanışı Üçün Tüzülgen Tıbbiyât Terminleri Lugati*. (Yayımlayan: Mehkem Mehmud). Taşkent: Yengi Esr Evlâdı.

_____ (2007). *Fevâidu'l-Edebiyye ve Mevâidu'l-Agziyye - Darularının Faydaları ve Avkatlar Desturhannın Menfaatleri*. Taşkent: Özbekistan Respublikesi Fenler Akademiyası Fen Neşriyatı.

_____ (2009). *Devân-ı Herikiy*. (Yayımlayan: Mehmud Heseniy). Taşkent: Fen ve Teknolojiya Neşriyatı.

_____ (2011a). *Kânûn-ı Bâsitiy Devâ Tedbîrleri*. (Yayımlayan: Behram Abduhalimov). Taşkent: Turan Zemin Ziyâ.

_____ (2011b). *Kânûn-ı Bâsitiy Hâmiladar ve Emizuvçi Ayeller Hem de Güdeklerin Pervoerişleş Tedbîri*. (Özbek Türkçesine Aktaran: Mehmud Heseniy). Taşkent: Turan Zemin Ziyâ.

_____ (2012) *Amel-i Hendese - Geometriya Amelleri*. Taşkent: Oqıtuvçi Neşriyât, Matbaa İcâdiy Üyi.

Tavkul, U. (2007). "Karaçay-Malkar Türkçesi". *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör: Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.

Tekin, T. (2003). "On the Origine of the Turkic Genitive Suffix". *Makaleler I*. Ankara: Grafiker Yayınları, s. 347 - 352.

_____ (2013). "Türkçede İlgi Hâli Ekinin Kökeni Üzerine". (Çev: Gökçen Bilgin). *Dil Araştırmaları* 13. s. 157 - 162.

Türkseven, A. (1994). "Takısız Ad Takımı Olabilir mi? - 1". *Çağdaş Türk Dili (Temmuz - Ağustos)*. s. 88.

_____ (1995). "Takısız Ad Takımı Olabilir mi? - 2". *Çağdaş Türk Dili (Haziran)*. s. 43 - 45.

Yöldaşev, M. (2006). *Özbek Tili Praktikumı II*. Taşkent: Nizamiy Namidegi Taşkent Dövlet Pedagogika Universiteti Yayınları.

Yücel, B. (1995). *Babür Divanı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Yüce, N. (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Zeynalov, F. (1993). *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Yayınevi.